

Knowledge for All

**Global Development and the Dutch
Research Universities and Universities of
Applied Sciences**

Inhoud

1.	Inleiding	1
2.	Ontwikkelingen	3
3.	Bijdragen en inspanningen vanuit het hoger onderwijs en onderzoek.....	7
	Huidig instrumentarium voor capaciteitsopbouw in kennis	11
4.	Kernboodschap	13
	1. Co-creation door samenwerking	13
	2. Langjarig commitment nodig	13
	3. Kennis als basis voor faciliteren van hulp en handel	13
	4. Toegankelijker kennissysteem	14
5.	Gespreksagenda	15

Ten geleide

Deze notitie bouwt voort op de Gezamenlijke Visie Internationaal die in mei 2014 werd vastgesteld door de Vereniging Hogescholen en de VSNU.

Het inzicht groeit dat de wereldgemeenschap wordt geconfronteerd met een groot aantal uitdagingen die alleen in wereldwijde samenwerking kunnen worden opgepakt. Kennis neemt in belang toe: als basis voor ontwikkeling, voor groei en om de global challenges te kunnen aanpakken.

Het wordt steeds belangrijker dat samenwerking uitgaat van samen kennis ontwikkelen en toepassen (niet uitsluitend overdragen), op basis van gelijkwaardigheid. Dat is in wederzijds belang ook als het gaat om lage en middeninkomenslanden.

De Nederlandse ontwikkelingssamenwerking is veranderd. In het regeringsbeleid van de afgelopen jaren is de scope verbreed van hulp naar hulp en handel; aid and trade. De rol en de inzet van de kennisinstellingen is gaandeweg ook gewijzigd. In het licht van de ontwikkelingen willen de hogescholen en universiteiten daarom hun visie op dit onderwerp uiteenzetten. De wijze waarop individuele instellingen zich inzetten zal afhangen van hun eigen missie en profiel.

Gezien de inhoud valt dit thema binnen de verantwoordelijkheid van zowel het ministerie van Buitenlandse Zaken (Buitenlandse Handel en Ontwikkelingssamenwerking) als het ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschappen en het ministerie van Economische Zaken. Goede afstemming met en tussen deze departementen is daarom essentieel.

*Vereniging Hogescholen en VSNU
Den Haag, november 2015*

Goede voorbeelden

Als illustratie van de tekst en om inspiratie te bieden over de vele mogelijkheden, zijn de linker pagina's van deze notitie gebruikt om goede voorbeelden te etaleren.

1. Inleiding

De wereld globaliseert in hoog tempo. Daarmee wordt de wereld kleiner en de verbondenheid groter. Verschillen worden zichtbaarder, contrasten pregnanter. Het inzicht groeit dat de wereldgemeenschap wordt geconfronteerd met een groot aantal uitdagingen, die alleen in wereldwijde samenwerking kunnen worden aangepakt. Global development door kennis gezamenlijk te ontwikkelen (en niet alleen te delen) zal daarbij een sleutelrol spelen. De ontwikkeling van nieuwe kennis door onderzoek, het overdragen van kennis en vaardigheden door onderwijs en de toepassing daarvan in de praktijk zullen cruciaal zijn voor het realiseren van een duurzame wereldsamenleving in de toekomst.

Global development staat dan ook bij Nederlandse universiteiten en hogescholen (kennisinstellingen) op de agenda. De wijze waarop ze hieraan invulling geven hangt af van hun profiel en strategische keuzes. Die invulling blijkt uit talloze onderzoeksinitiatieven, die vaak in samenwerking met lokale partners (hoger onderwijs, bedrijfsleven) worden uitgevoerd. Het blijkt ook uit het curriculum van opleidingen en het opleidingsaanbod, met nieuwe opleidingen op terreinen als global health, international food and agribusiness, legal implications of globalization, sustainable development, conflict studies en human rights, enz. De toenemende internationalisering van het hoger onderwijs en onderzoek vormt een goede voedingsbodem. Tot slot profileren kennisinstellingen zich de laatste jaren sterker en kiezen daarbij profiel kenmerken die raken aan global development.¹

Tot dusver heeft Nederland als kennisland, met haar uitstekende kennisinfrastructuur, internationaal gezien een grote rol gespeeld in capaciteitsopbouw. Ondanks deze grote betrokkenheid bij global development zien we dat kennisinstellingen de afgelopen jaren een beperktere rol zijn gaan spelen in de uitvoering van de Nederlandse ontwikkelingssamenwerking – zoals via de specifieke instrumenten NICHE en NFP.

Het landschap van ontwikkelingssamenwerking is de afgelopen jaren drastisch veranderd, zo staat al in de Gezamenlijke Visie Internationaal². Uitgangspunten van het nieuwe Nederlandse ontwikkelingssamenwerkingsbeleid zijn het stimuleren van economische ontwikkeling en zelfredzaamheid, en koppeling aan de handelsagenda. Vanuit beide perspectieven kan het hoger onderwijs bij de ontwikkeling en invulling van OS-instrumenten een belangrijke bijdrage vervullen.

Dit alles vraagt om een nieuwe visie waarin de relatie tussen kennis, globalisering en de daarbij horende (wereldwijde) uitdagingen centraal staat. Voor hogescholen en universiteiten zelf, maar ook voor de positie van kennis in het Nederlandse ontwikkelingsbeleid, de koppeling met handel en de betrokkenheid van het Nederlandse kennisveld daarbij.

De VSNU en Vereniging Hogescholen gaan daarover graag het gesprek aan met de overheid en kennispartners. Hogescholen en universiteiten presenteren met dit document een gezamenlijke visie op global development.

¹ Bijv. sustainability, food security, resilience, resource use efficiency, connected world, life sciences & health, based in Europe and focused on the world.

² Gezamenlijke Visie Internationaal, Vereniging Hogescholen en VSNU, mei 2014.

De Sustainable Development Goals, zoals vastgesteld door de VN in 2015.
<https://sustainabledevelopment.un.org/topics>

2. Ontwikkelingen

De wereld is aan verandering onderhevig. De wereldbevolking neemt fors toe, het organiseren van voedselzekerheid is op veel plaatsen een groot punt van zorg, grondstofzekerheid is een opkomend issue, de urbanisatie stijgt hard, over klimaatverandering en milieuvervuiling wordt volop gediscussieerd en het migratievraagstuk behoort tot de orde van de dag. Problemen als overdraagbare ziektes, klimaatverandering en terrorisme stoppen niet bij de grens en hebben als ze in andere werelddelen uit de hand lopen ook voor Nederland ernstige gevolgen. En met de vluchtelingen die in Nederland aankomen komen ook de *global challenges* de universiteit en hogeschool binnen. Instellingen voelen zich verantwoordelijk om deze vluchteling-studenten een volwaardige plek te bieden.

Overheden hebben hun beleid afgelopen jaren gewijzigd om zich tot deze veranderingen te verhouden. Op mondiaal niveau zijn in september 2015 tijdens de United Nations Sustainable Development Summit de nieuwe Sustainable Development Goals (SDGs) vastgesteld. Deze SDGs hebben als hoofddoel het beëindigen van extreme armoede in 2030. Een groot verschil met de Millennium Development Goals (MDGs, 2000-2015) is dat de SDGs alle landen en dus de wereldgemeenschap als geheel aangaan. Voor de realisatie van de SDGs is kennis en capaciteitsopbouw onontbeerlijk. Voor universiteiten en hogescholen is de uitdaging om hieraan via samenwerking in onderzoek, onderwijs, en valorisatie van kennis een bijdrage te leveren.

In ontwikkelingslanden en opkomende economieën is er een groeiende vraag naar kennis en (hoger) onderwijs.³ Over de hele wereld is het percentage jongeren in het hoger onderwijs gestegen van 18% in 2000 naar 26% in 2007; een trend die zich verder voortzet (UNESCO rapport 2009). Voor een snelle uitbreiding van de (hoger)onderwijs capaciteit in ontwikkelingslanden en opkomende economieën is ondersteuning vanuit andere landen onontbeerlijk. Kennisinstellingen spelen hierop in en maken daarvoor bijvoorbeeld gebruik van EU-programma's zoals Erasmus+. Een tweede trend die wordt gevoed door de groeiende vraag naar (hoger)onderwijs capaciteit is dat steeds meer studenten in het buitenland gaan studeren. Beide tendensen bieden kansen voor Nederlandse hogeronderwijsinstellingen.

Daarnaast is een groeiend aantal (mkb-) bedrijven internationaal actief, in lage- en middeninkomens landen (bijv. rozenkwekers in Oost Afrika). Technische ondersteuning, kennisvalorisatie en ondersteuning bij capaciteitsopbouw van personeel is van oudsher een belangrijke taak voor het hoger onderwijs. Steeds vaker vindt deze samenwerking plaats in de *triple helix* van bedrijven, kennisinstellingen en overheid (of de *Dutch Diamond* waarbij ook NGO's betrokken zijn), zowel vanuit Nederland als in het buitenland. De vooraanstaande Nederlandse kennispositie richt zich daarbij niet alleen op inhoudelijke kennis maar zeker ook op effectieve samenwerkingsvormen voor innovatie en ontwikkeling (bijvoorbeeld onze ruim 100-jarige ervaring met coöperatieve samenwerking in de primaire sector).

Ook diverse grote Nederlandse bedrijven zijn actief op het kruisvlak van hulp en handel, bijvoorbeeld DSM via haar partnerschap met het World Food Program en Groentezaadveredelaar Rijk Zwaan op het gebied van het ontwikkelen van groenterassen voor lokale markten waarbij veel training plaatsvindt.

³ Zie Gezamenlijke Visie Internationaal.

Regionale kennisontwikkelingen

Azië

In Azië is de vraag naar hoger onderwijs vanuit een nieuw opgekomen middenklasse geëxplodeerd. Hierop spelen publieke als private aanbieders gretig in. De kwaliteit van dit nieuwe aanbod verschilt onderling sterk. Daarom zetten veel Aziatische landen in op strategische samenwerking met Westerse landen voor het ontwikkelen van hoogwaardig onderwijsaanbod en onderzoek. Zij zetten omvangrijke beurzenprogramma's op om zo elders strategisch "nieuwe kennis op te halen". Significante groepen studenten (vooral MA en PhD) gaan naar het buitenland, met name naar de VS, UK, Japan en Australië. De verwachting is dan ook dat veel van deze landen in de komende 10 tot 25 jaar een inhaalslag maken en hun onderwijsaanbod en onderzoek op een hoger peil brengen.

Afrika

In een aantal snel groeiende landen stijgt de vraag naar hoger onderwijs hard. Het aanbod kan hier in deze landen zowel kwalitatief als kwantitatief niet. Dit heeft tot gevolg dat talentvolle (en rijkere) studenten naar het buitenland trekken voor studies. Daarbij kiezen zij in toenemende mate voor Azië of Zuid-Amerika en niet meer automatisch voor de VS en Europa.

Latijns-Amerika

De groeiende vraag naar hoger onderwijs in Latijns-Amerika gaat gepaard met een groeiend aanbod van hoge kwaliteit. In Brazilië is de deelname aan (hoger) onderwijs verdubbeld tussen 2002 en 2012 en zet de overheid in op nogmaals een verdubbeling in 2020. Verwacht wordt dat het aantal particuliere instellingen daardoor nog verder zal groeien. De kwaliteit van het hoger onderwijs in Brazilië varieert sterk. De topuniversiteiten zijn kwalitatief vergelijkbaar met de Nederlandse, terwijl de overgrote meerderheid nog een inhaalslag te maken heeft. Daarbij is internationale samenwerking op wetenschapsgebied daarom ook nadrukkelijk gericht op onderwijs en mobiliteit van Master, en PhD studenten.

A window of opportunity

Het significante verschil tussen vraag aanbod van kennis en hoger onderwijs in snel groeiende ontwikkelingslanden biedt grote kansen voor Nederlandse kennisinstellingen. Zij kunnen zowel betrokken zijn bij de ontwikkeling van lokaal onderwijsaanbod (capaciteitsopbouw ter plaatse) als bij de opleiding van studenten uit deze landen in Nederland. Hetzelfde geldt voor het opleiden van medewerkers vanuit het (Nederlandse) bedrijfsleven via Lifelong Learning trajecten.

Een laatste belangrijke ontwikkeling is de in 2013 herziene visie van de Nederlandse overheid op ontwikkelingssamenwerking.⁴ De eerste pijler van het vernieuwde beleid is de samenhang tussen handel en ontwikkeling. De gedachte is dat de ontwikkeling van lage- en middeninkomenslanden het meest gebaat is bij het geleidelijk laten overgaan van een ontwikkelingssamenwerkings- en hulprelatie naar de stimulering van hun handel. Een tweede pijler van het Nederlandse OS-beleid is de focus op vier thema's: veiligheid en rechtsorde, water, voedselzekerheid en seksuele en reproductieve gezondheid en rechten. Deze keuze is gebaseerd op de aanname dat Nederland in ontwikkelingssamenwerking veel ervaring en expertise op deze thema's heeft.⁵

⁴ Beleidsnota 'Wat de wereld verdient: Een nieuwe agenda voor hulp, handel en investeringen' (april 2013).

⁵ De gekozen thema's hebben in het kabinetsbeleid een link met de Nederlandse topsectoren en human capital agenda: een aantal van de innovatiecontracten waarmee de topsectoren aan de slag zijn, zijn specifiek gericht op ontwikkelingssamenwerking. De topsector Life Sciences & Health heeft bijvoorbeeld voorstellen gedaan om armoede-gerelateerde ziekten tijdig op te sporen en te bestrijden.

Online onderwijs

Universiteiten en hogescholen spelen in op de mogelijkheden van het internet in de verspreiding van kennis door met verschillende vormen van onlineonderwijs te werken. Op die manier kan iemand in Bangladesh Nederlands hoger onderwijs volgen vanachter zijn of haar laptop. Zo zijn er al MOOCs specifiek voor landen in ontwikkeling ontworpen (bijv. solar energy en drinkwater treatment aan de TU Delft).

UNESCO heeft in dit kader recent uitgesproken dat de rol van ICT moet worden meegenomen in de post-2015 onderwijsagenda . Technologie kan een bijdrage leveren aan het overbruggen van de zogenoemde *learning divide* en is op die manier essentieel om non-discriminatie en gender gelijkheid in onderwijs wereldwijd te bewerkstelligen.

Het Kilimanjaro Film Institute

Het Kilimanjaro Film Institute (KFI) is in 2005 gestart met als doelstelling om kansarme jongeren een arbeidsmarktperspectief als filmmaker te geven in Tanzania. En HKU studenten en docenten hebben de kans gekregen om ervaring op te doen met een complex intercultureel ontwerpproces, met elkaar en met hun Tanzaniaanse collega's. De samenwerking heeft geleid tot het opleiden van een zestigtal lokale mediamakers. KFI neemt daarnaast met de hoogwaardige kwaliteit (narratieve en cinematografisch) van haar tv en andere media producties een bijzondere plek in de Oost Afrikaanse creatieve industrie. Hiermee functioneert KFI in toenemende mate als expertisecentrum voor lokale film- en media makers.

Hogeronderwijsinstellingen geven gehoor aan regionale behoefte

Stenden werkt reeds jaren op verschillende manieren vanuit haar internationale vestigingen samen met de lokale gemeenschap aan projecten gericht op capaciteitsopbouw. Een mooi voorbeeld is Stenden Zuid-Afrika. Stenden ondersteunt een lokaal sport en empowerment programma (Nemato Sports Federation) voor "previously disadvantaged youth". Naast sport clinics omvat dit programma ook activiteiten en training gericht op skills development, community service en study & career counselling.

In het Desmond Tutu Programma van de Vrije Universiteit worden over een periode van 10 jaar 100 promovendi van Zuid-Afrikaanse universiteiten begeleid naar een joint promotie aan hun eigen en aan de Vrije Universiteit. Het programma wordt gefinancierd door de Zuid-Afrikaanse National Research Foundation en door de Vrije Universiteit.

Op verzoek van de voedselindustrie in Singapore is Wageningen UR een samenwerking gestart met Nanyang Technological University in Singapore om aan de regionale behoefte (Zuidoost Azië) aan hogeropgeleiden in Food Sciences te kunnen voorzien. Er worden studenten op BSc-, MSc- en PhD-niveau opgeleid. Wageningen UR verzorgt een deel van de opleidingen, soms ter plaatse, soms ook in of vanuit Wageningen. Het Nederlandse bedrijfsleven in Singapore levert een actieve bijdrage aan de realisatie van deze opleidingen.

3. Bijdragen en inspanningen vanuit het hoger onderwijs en onderzoek

Binnen het hoger onderwijs bestaan talrijke initiatieven op het terrein van global development. Universiteiten en hogescholen verbinden hun inzet aan hun kerntaken, onderwijs, onderzoek en valorisatie.

Met betrekking tot *onderzoek* worden vanuit onderzoeksdomeinen nieuwe thema's en onderwerpen geïdentificeerd. De maatschappelijke context en relevantie vormt daarbij een belangrijk ijkpunt en in het geval van praktijkgericht onderzoek het uitgangspunt. Onderzoek wordt vaak zowel in Nederland als elders uitgevoerd met buitenlandse partners (waaronder het lokale mkb) en vaak buitenlandse onderzoekers en PhD studenten. Bij praktijkonderzoek voor het mkb gaat het meestal om validerend en exploratief onderzoek ten behoeve van het oplossen van concrete vragen en business development.

Ook met betrekking tot *onderwijs* zijn het doorgaans de kennisinstellingen zelf die, in nauwe afstemming met het werkveld, de behoefte aan nieuwe onderwijsprogramma's identificeren en ontwikkelen. Onlineonderwijs (bijvoorbeeld MOOCs) speelt een steeds grotere en belangrijker rol. Met deze vorm van onderwijs worden groepen studenten/talenten bereikt die normaal geen toegang hebben tot hoger onderwijs. Nieuwe programma's komen tegemoet aan de toenemende vraag van studenten om tijdens de opleiding een concrete bijdrage te leveren aan activiteiten die een *social responsibility* en *global citizenship* karakter hebben. Vanwege de thematiek en de voortschrijdende internationalisering worden dergelijke programma's vaak van meet af aan in het Engels ontwikkeld, is de doelgroep een internationaal studentenpubliek en vormen uitwisselingen of buitenlandse stages onderdeel van het programma. Het doorbrengen van een stageperiode in een ontwikkelingsland is populair onder zowel wo als hbo studenten. Daarnaast biedt staff mobility de mogelijkheid om in het buitenland opgedane kennis en ervaringen in te brengen in het onderwijs en wordt in publiek-private samenwerkingen gewerkt aan het vergroten van de *employability* van afgestudeerden en het stimuleren van ondernemerschap.

Met betrekking tot valorisatie hebben kennisinstellingen een belangrijke rol als partner van het bedrijfsleven in *international business development*, steeds vaker in consortia en in triple helix samenwerkingen. Het gaat daarbij om kennisontwikkeling en -toepassing, verbinding met en versterking van het lokale (kennis) netwerk en het leveren van maatwerktrainingen.

Daarnaast is ook de ervaring dat onderwijs/kennisinstellingen in lage en met name middeninkomenslanden graag willen leren van onze ervaring in praktijkgericht onderwijs via samenwerking met het werkveld én van het ons persoonlijk onderwijssysteem (minder hoorcolleges en meer projectwerk voor studenten) gericht op *personal engagement* van aanstaande professionals.

Samenwerking met partnerinstellingen in ontwikkelingslanden wordt vaak bekostigd vanuit programma's als NICHE en NFP. Het accent van deze programma's ligt op capaciteitsopbouw in kennis, zowel individueel als institutioneel. De huidige opzet van met name het NICHE maakt het echter moeilijk voor Nederlandse kennisinstellingen om hun activiteiten in het kader van dat programma te combineren met hun eigen onderwijs of onderzoek. Voor het NFP, met beurskandidaten (master- en PhD-studenten), is dat wat eenvoudiger, omdat zij kunnen deelnemen aan reguliere onderwijsprogramma's.

Internationale vergelijking

In Duitsland en België wordt substantiële financiering beschikbaar gesteld aan de eigen universiteiten voor OS-activiteiten op het gebied van kennis en hoger onderwijs. Ook in Frankrijk en VS is dit het geval. In Nederland zit de uitvoering dichterbij de overheid en verder van de universiteiten en hogescholen, waardoor samenwerking afhankelijk is van projectfinanciering en niet langdurig van aard is.

Duitsland stelt financiering beschikbaar aan de Deutscher Akademischer Austauschdienst (DAAD) om OS-activiteiten van Duitse universiteiten te stimuleren. Het belang van de Duitse kenniseconomie en kennisexport klinkt daar sterk in door. De DAAD wordt bestuurd door universiteiten, waardoor universiteiten zelf zowel bestuurlijk betrokken zijn en verantwoording nemen als concrete activiteiten ondernemen en uitvoeren.

Rol van donoren

Aandacht is noodzakelijk voor de positie van NL kennisinstellingen ten opzichte van donoren en governmental organisations zoals bijvoorbeeld: de EU (DEVCO, Horizon2020), de UN agencies en de ontwikkelingsbanken zoals de Wereldbank, de Asian Development Bank en de African Development Bank. De rol van Nederlandse instellingen in internationale programma's is veelal klein en niet in verhouding tot de goede internationale reputatie van het Nederlandse kennisveld. Dat zou dus ook een aandachtspunt van de Nederlandse overheid mogen zijn, die immers een belangrijke financier van deze donoren is.

Een goed voorbeeld is het project Nationalisation of extractive Industries, Conflict and cooperation in Bolivia and Ecuador. ISS/EUR, HIVOS, Lidema (Bolivia) en de Universidad San Francisco de Quito hebben subsidie ontvangen van de Wereldbank (2010-2016) om de impact van de nationalisatie van de grondstofindustrie op de dynamiek van conflict en coöperatie te onderzoeken en om alternatieve ontwikkelingsstrategieën te ontwerpen. Het project heeft meerdere doelstellingen: een bijdrage te leveren aan beleidsvorming en dialoog over het onderwerp, een bijdrage te leveren aan een verbetering van de samenwerking tussen de diverse actoren (civil society, overheid en multinationals), om de onderzoeksvaardigheden van de deelnemers te verbeteren t.a.v. transdisciplinair onderzoek.

Behoefte aan praktijkgericht onderwijs

Er blijkt een groeiende behoefte aan hogere opleidingsinstellingen die lijken op onze hogescholen (en soms ook op ons MBO), waar praktijkgericht onderwijs wordt gegeven, ondersteund door praktijkgericht onderzoek en passend bij de eigen regionale inbedding. Samenwerking met de overheden ter plekke en met de daar aanwezige maatschappelijke instellingen en ondernemingen is daarbij vanzelfsprekend. Voor veel mkb bedrijven bijvoorbeeld zijn veel vraagstukken op vocational en applied level. Een sterke, goed opgeleide, praktisch georiënteerde middenlaag is van groot belang voor de ontwikkeling van deze landen.

Idealiter wordt de samenwerking met partnerinstellingen in ontwikkelingslanden nog meer verweven met het reguliere onderwijs en onderzoek. De uitdaging is om capaciteitsopbouw in onderwijs en onderzoek te combineren met de internationalisering en globalisering van het Nederlandse onderwijs en onderzoek. Dat is in het belang van zowel de partners in ontwikkelingslanden als van de Nederlandse kennisinfrastructuur.

Tot slot leveren de vroegere instellingen voor het Internationaal Onderwijs en Onderzoek (IO-instellingen) een belangrijke rol aan de global development inzet met een onderwijs- en onderzoeksopdracht die specifiek gericht is op internationale kennisdeling (international knowledge and development).⁶

In deze inzet komt enerzijds duidelijk de *meerwaarde van* het Nederlandse hoger onderwijs voor partnerlanden naar voren. De Nederlandse expertise en interdisciplinaire benadering in onderwijs en onderzoek maken dat het Nederlandse kennisveld veel te bieden heeft. De uitdaging is om die meerwaarde nog meer inzichtelijk en toegankelijk te maken en toe te groeien naar langjarige samenwerkingsprogramma's met Nederlandse en internationale partijen uit de 'Dutch Diamond' waarbij elke partij specifieke en unieke expertise toevoegt. Door onze unieke expertise (in onderzoeksgebieden, onderwijsmethoden, verbinding met de praktijk etc.) is het Nederlandse hoger onderwijs goed in staat om studenten voor te bereiden op de arbeidsmarkt. Het gaat ons daarbij om de employability van die afgestudeerde. Ons toponderzoek is toegesneden op het aanpakken van de grote maatschappelijke vraagstukken.

Anderzijds heeft de inzet van het hoger onderwijs en onderzoek op het gebied van global development een *meerwaarde voor* Nederland. Het Nederlandse kennisveld wordt verrijkt door de opgedane ervaringen en (onderzoeks)mogelijkheden, bijvoorbeeld door uitdagende vraagstukken die niet in Nederland voorkomen; smart innovaties voor urgente problemen in ontwikkelingslanden die leiden tot innovaties die wereldwijd van belang zijn (zg. reverse-innovation); of innovaties die (nog) niet worden opgepakt in Nederland.

Via onderwijsactiviteiten (*at home* en in ontwikkelingslanden) kan een bijdrage worden geleverd aan het bewustzijn over de mondiale problemen van studenten, staf en onderzoekers. Door nauwe samenwerking met het internationaal actieve bedrijfsleven (met name het mkb) worden Nederlandse en internationale studenten, docenten en professionals uit de beroepspraktijk in de gelegenheid gesteld om praktische ervaring op te doen. Door de wisselwerking tussen werkveld en onderwijs kunnen studenten 21st century skills opdoen en zich professioneel verder ontwikkelen. Zij worden daardoor *employable* voor de lange termijn en/of interessant voor de internationale arbeidsmarkt. Hierdoor kunnen de desbetreffende bedrijven zich zeker stellen van toekomstig talent/ kenniswerkers met de juiste internationale en interculturele competenties. Tot slot ontstaan er (economische) netwerken, ook via alumni, die leiden tot een wederkerig vruchtbare relatie.

⁶ Tot de IO-instellingen behoren het African Studies Centre, International Institute of Social Studies, de Maastricht School of Management, het Unesco-IHE, het International Institute for Geo-Information Science and Earth Observation en het Institute for Housing and Urban Development Studies.

Voorbeelden van beleidsprioriteiten bij hogescholen en universiteiten

Universiteit met specifiek onderzoeksprofiel OS

Technische Universiteit Delft heeft onlangs Science and Technology for Global Development tot een van haar speerpunten gekozen. Deze focus wordt vormgegeven door het programma TU Delft | Global Initiative. Via dit programma zetten wetenschappers van de TU Delft hun expertise in om concrete en structurele oplossingen voor urgente problemen van mensen in ontwikkelingslanden te vinden.

Universiteit met maatschappelijke opdracht

De Vrije Universiteit heeft haar internationale maatschappelijke betrokkenheid enerzijds regionaal toegespitst op twee focuslanden (Zuid-Afrika en Indonesië) en anderzijds programmatisch gericht op vier thema's voor het werk met organisaties uit ontwikkelingslanden en opkomende economieën. Die thema's zijn 'ICT for development', 'Governance in the global society', 'Food and nutrition security', en 'Entrepreneurship'.

Universiteit met specifiek onderwijsprofiel

De Universiteit Maastricht past in al haar onderwijsprogramma's de methode van het probleemgestuurd onderwijs toe. Deze methode is sterk interactief, stimuleert het eigen initiatief van studenten, bevordert samenwerking, het probleem-oplossend vermogen, de toepassing van theoretische kennis op praktische problemen, enzovoort. In ontwikkelingslanden, waar het (hoger) onderwijs veelal nog traditioneel van opzet is, is veel belangstelling voor dergelijke innovaties om het onderwijs beter te laten aansluiten op de professionele praktijk. De UM werkt al tientallen jaren samen met veel partnerinstellingen in ontwikkelingslanden. Het doel is om daar nieuwe benaderingen in het onderwijs te introduceren, of zelfs complete nieuwe opleidingen te ontwikkelen.

Hogeschool met Living Lab

Goede voorbeelden zijn de Centres of Expertise die vanuit het hbo op verschillende vakgebieden zijn ontwikkeld en waarin publiek-private samenwerking via langjarige programma's en praktijkgericht onderzoek leidt tot enthousiasme en impact op economische, onderwijskundige en maatschappelijke doelen, ook internationaal. Voorbeeld is het Living Lab Biobased Economy in Brazilië, waarin kennisinstellingen met EP-Nuffic samenwerken met bedrijfsleven, lokale partneruniversiteiten en overheid.

Hogeschool VHL beoogt met haar living lab programma een langdurige samenwerking te ontwikkelen tussen de hogeschool, de partner instelling, het Nederlandse en het lokale bedrijfsleven op het gebied van onderwijs en onderzoek. Zo lopen koppels van Nederlandse en Indiase studenten uit het 2+2 programma samen stage bij het Indiase bedrijfsleven in het kader van een lectoraatsopdracht en worden ze begeleid vanuit beide instellingen. Gedurende de stageperiode in Nederland loopt de Indiase student stage bij een Nederlandse werkgever die ambities heeft in India, om zo in de toekomst als brug te kunnen functioneren tussen het Nederlandse en Indiase bedrijfsleven. VHL heeft de intentie om deze werkwijze uit te breiden naar andere landen, zoals o.a. China, Brazilië, Indonesië en Ethiopië.

Huidig instrumentarium voor capaciteitsopbouw in kennis

De belangrijkste instrumenten van de Nederlandse overheid voor ontwikkelingssamenwerking op het gebied van kennis zijn het (1) NICHE en (2) NFP programma (beheerd door EP Nuffic), (3) de onderzoeksmiddelen (beheerd door NWO WOTRO) en (4) de facilitering van vijf kennisplatforms⁷ door BZ-BHOS. Daarnaast spelen (5) handelsmissies een rol als het gaat om het betrekken van kennisinstellingen bij internationale samenwerking. Hogescholen en universiteiten participeren hierin wanneer het doelmatig is. Ook via rijksdienst voor ondernemend Nederland (RvO) (6) worden middelen gekoppeld aan activiteiten van het bedrijfsleven in internationale samenwerking.

Tenslotte worden in het kader van het internationaliseringsbeleid van OCW de zogenaamde (7) NESO's gefinancierd. Deze NESO's worden gerund door EP Nuffic. Tot dusver is de rol van de NESO's vooral het rekruteren van buitenlandse studenten voor een studie in Nederland. In de opzet van twee nieuwe NESO-kantoren, in Zuid Afrika en Turkije, zal worden geëxperimenteerd met het ondersteunen van samenwerking met lokale instellingen. De achterliggende gedachte is dat het rekruteren van buitenlandse studenten en de samenwerking door Nederlandse kennisinstellingen met lokale partnerinstellingen en capaciteitsopbouw in kennis goed te combineren zijn.

Ten aanzien van het NICHE (Netherlands Initiative for Capacity Development in Higher Education) programma hebben Vereniging Hogescholen en VSNU geconstateerd dat er minder kennisinstellingen dan voorheen participeren. Binnen het programma worden projecten op kortstondige projectbasis gefinancierd, terwijl daarna duurzame implementatie in de partnerinstelling gewaarborgd moet zijn. Bovendien is de opzet van het programma te eenzijdig gericht op kennisoverdracht vanuit Nederland. Hierdoor is er onvoldoende ruimte voor een creatieve inbreng van de uitvoerende Nederlandse instelling en is het programma maar voor een beperkt aantal aanbieders interessant. Dat is een gemiste kans, omdat NICHE de potentie heeft om te dienen als een instrument dat zowel bijdraagt aan capaciteitsopbouw in ontwikkelingslanden, als aan de ambities op dit terrein van de Nederlandse instellingen.

EP-Nuffic heeft in overleg met het ministerie van Buitenlandse Zaken onlangs een innovatietraject binnen het NICHE in gang gezet waarin zij met betrokkenheid van de kennisinstellingen zoeken naar business modellen en (multidisciplinaire) vormen van samenwerking, tussen publieke en private instellingen.

Het NFP biedt professionals uit ontwikkelingslanden de kans zich in Nederland verder te ontwikkelen. Doordat zij hun eigen kennis en vaardigheden in Nederlandse programma's kunnen laten zien en ontwikkelen, is er meer sprake van een wisselwerking tussen bursalen uit ontwikkelingslanden en studenten uit Nederland. Wel zou het programma zijn impact kunnen vergroten door bursalen in een breder scala aan opleidingen (bijv. bachelor programma's) toe te laten en door contact met bursalen actiever te onderhouden als zij Nederland weer hebben verlaten.

NWO-WOTRO programmeert vraag gestuurde onderzoeksprogramma's en financiert en monitort innovatief onderzoek op het gebied van global development, met een focus op duurzaamheid en armoedereductie. Hierbij staat noord-zuid samenwerking tussen kennisinstellingen en praktijkorganisaties centraal (*learning-by-doing*). De kennisvragen komen veelal voort uit de kennisplatforms van BZ. Ook financiert NWO-WOTRO (Afrikaanse) 'Centers of Excellence': langdurige samenwerkingsverbanden dragen hier bij aan de opbouw van (institutionele) onderzoekscapaciteit.

⁷ De vijf kennisplatforms richten zich op de thema's 'water', 'voedselzekerheid', 'seksuele gezondheid' en 'rechten', en 'veiligheid en rechtsorde'. Daarnaast is er een platform voor kennis over innovatieve aanpak van thema-overstijgende kwesties, bijvoorbeeld inclusieve ontwikkeling in Afrika.

Hogeschool met capaciteitsopbouw gericht op arbeidsmarkt

Het YPO (Young Professionals Overseas) programma van Zuyd heeft het doel om studenten aan te moedigen hun perspectief te verbreden in het buitenland. YPO biedt studenten diverse stages in landen als India, Zuid-Afrika en Zambia. De opdrachten waar studenten aan werken komen altijd voort uit een vraag ter plaatse. Door bijeenkomsten vooraf, ter plaatse en achteraf wordt de studenten een optimale ervaring geboden. YPO heeft enkele jaren geleden de Orange Carpet Award van Nuffic ontvangen.

Stageprogramma's met OS-landen

Wageningen UR neemt deel aan het Young Expert Programme (YEP) op het gebied van Water en Agrofood. Dit is een publiek-private samenwerking waarin jaarlijks 36 Nederlandse en 36 lokale Young Experts (afgestudeerd met maximaal 8 jaar werkervaring) minimaal 1 jaar uitgezonden worden om, onder intensieve begeleiding, hun eerste stappen in een internationale werkomgeving te zetten. Het programma heeft als doel om een nieuwe generatie experts op het gebied Water of Agrofood op te leiden.

Niche-project

Radboud Universiteit is met het Institute for Gender Studies (in een consortium met onder meer MDF Training and Consultancy) betrokken in twee NICHE projecten in Bangladesh. Binnen deze projecten worden trainingen en curricula over seksuele en reproductieve gezondheid ontwikkeld, wordt onderwijzend personeel getraind en wordt kennis en bewustzijn over dit onderwerp in de publieke sector bevorderd. Het doel is capaciteitsopbouw op het gebied van seksuele en reproductieve gezondheid, gender en emotioneel welzijn.

4. Kernboodschap

De Nederlandse universiteiten en hogescholen blijven graag een bijdrage leveren aan de Nederlandse wereldwijde ontwikkelingsinspanningen. De ondersteuning van de opbouw van hoger onderwijs en onderzoek en de economische ontwikkeling in arme en armste landen is en blijft een belangrijk onderdeel van deze Nederlandse inzet.

Dergelijke bijdragen zijn goed voor de partnerlanden én voor Nederland, en voor de betrokken universiteiten en hogescholen en het internationaal actieve bedrijfsleven. Het is belangrijk om studenten uit de lage en middeninkomenslanden hier in mee te nemen. Zij kunnen na hun studie een belangrijke rol vervullen voor hun herkomstland. Tegelijkertijd zijn deze alumni onze toekomstige *ambassadeurs* en samenwerkingspartners. Tot slot is capaciteitsontwikkeling een belangrijke bron voor nieuwe kennisontwikkeling via onderzoek en internationale samenwerking.

Het kabinetsbeleid ten aanzien van ontwikkelingssamenwerking betekent een verbreding (van hulp naar handel) en verdieping (focus op vier thema's) die mogelijkheden biedt voor hogescholen en universiteiten. In breder perspectief bieden de recent ontwikkelde Sustainable Development Goals, waaraan ook Nederland en een groot aantal bedrijven, NGO's en kennisinstellingen zich hebben gecommitteerd, mogelijkheden voor gezamenlijke actie. Om deze mogelijkheden optimaal te kunnen benutten hebben wij een viertal kernboodschappen met daaraan gekoppeld een gespreksagenda geformuleerd.

1. Co-creation door samenwerking

Ten eerste onderstrepen wij dat het bij global development gaat om *co-creating*. Wij zijn ons ervan bewust dat het niet alleen gaat om kennis brengen, maar steeds meer om samen kennis te ontwikkelen. Deze kennis kan in verschillende contexten/situaties/landen toegepast worden en wereldwijd uitgewisseld worden. Samenwerking tussen kennisinstellingen en bedrijven is daarvoor van groot belang. Open source van kennis en informatie in wereldwijde netwerken is steeds meer vanzelfsprekend.

De inzet ten aanzien van global development kan dan ook niet los worden gezien van het internationaliseringsbeleid van hogescholen en universiteiten. Om onze studenten internationale vaardigheden bij te brengen en op te leiden als wereldburgers hebben onze instellingen internationale samenwerkingsverbanden met kennisinstellingen, bedrijven en organisaties; ook in ontwikkelingslanden. Het instrumentarium van de overheid moet aansluiten op de wens om global development te verbinden aan het bredere internationaliseringsbeleid.

2. Langjarig commitment nodig

Ten tweede constateren wij dat het bij kennisontwikkeling en -valorisatie bij uitstek gaat om de lange termijn. Geen quick-wins dus, maar langdurige samenwerking om duurzame ontwikkeling te faciliteren. Dit betekent dat ook het overheidsbeleid langjarig commitment als uitgangspunt moet hanteren.

3. Kennis als basis voor faciliteren van hulp en handel

Ten derde benadrukken wij dat kennis (in de vorm van onderwijs en onderzoek) cruciaal is als het gaat om global development. Kennis is niet alleen een instrument ter facilitering van een *aid en trade* beleid, maar ook een eigenstandig Nederlands topproduct (*trade*). Als zodanig verdient *kennis* ook object te zijn van economische diplomatie. Nederland dient zich volgens ons dan ook wereldwijd te positioneren als een hoogwaardige kenniseconomie met een leidende rol van hogeronderwijs-

instellingen in wereldwijde kennisnetwerken. De samenwerking met opkomende landen en ontwikkelingslanden vormt daar een cruciaal onderdeel van, zeker gezien de schuivende verhoudingen in de wereld. De opkomende landen zullen meer en meer de motor van de wereldeconomie worden en de meeste dynamiek vertonen. Nederland moet via kennissamenwerking op deze ontwikkelingen inspelen en van die dynamiek deel willen uitmaken. Om de positionering van Nederland als hoogwaardige kenniseconomie te versterken zijn VSNU en Vereniging Hogescholen bezig met het ontwikkelen van een gezamenlijke branding van het Nederlandse hoger onderwijs.

Niet alleen de kennis en de instituten achter die kennis moeten daarbij centraal staan; het gaat vooral om de *impact van deze kennis* op mondiale en maatschappelijke opgaven als weergegeven in de thema's van het OS-beleid en in de sustainable development goals. Samenwerking tussen de Nederlandse kennisinstellingen, bedrijfsleven en overheid is daarvoor een randvoorwaarde.

4. Toegankelijker kennissysteem

Het blijkt een opgave voor bijvoorbeeld buitenlandse diplomatieke posten om de juiste kennispartner in Nederland te vinden.⁸ Ook vanuit het bedrijfsleven klinken soms geluiden over versnippering van kennis waardoor het lastig is om de juiste partijen te vinden voor kennisvragen. Mondiale vraagstukken vragen juist om inzet vanuit meerdere disciplines en cross-overs. En inter- en multidisciplinaire samenwerking en coöperaties is een kracht van het Nederlandse kennissysteem die verder uitgebouwd en in beeld gebracht moet worden.

Wij pleiten niet voor meer intermediaire constructies, maar denken graag mee over hoe de *Holland Branding* meer voor kennisexport kan worden ingezet: onderwijs, onderzoek en andere inhoudelijke expertise. Daarbij is het ook relevant om *nieuwe* samenwerkingsvormen en goede voorbeelden in beeld te zetten.

Hogeronderwijsinstellingen willen bijdragen aan global development door kennis en opbouw van kenniscapaciteit in den brede centraal te stellen. De Nederlandse expertise op velerlei gebieden en interdisciplinaire benadering in onderwijs en onderzoek maken dat het Nederlandse kennisveld veel te bieden heeft, ook buiten de gekozen thema's. Het is daarom van belang om instrumentaria te ontwikkelen waarin *langjarige samenwerking* wordt gestimuleerd, ook tussen vakgebieden en binnen de onderwijskolom (mbo-hbo-wo).

⁸ In januari 2015 ontmoetten de Nederlandse ambassadeurs en bestuurders van universiteiten en hogescholen elkaar tijdens de ambassadeursconferentie 2015.

5. Gespreksagenda

Het hierboven vastgestelde belang van een grote rol voor Nederlandse kennisinstellingen in capaciteitsopbouw wereldwijd vraagt om een nauwe samenwerking met en facilitering door de overheid. Ook aansluiting met het bedrijfsleven, bijvoorbeeld via publiek-private samenwerkingsvormen, is relevant. Daarom hieronder een lijst met onderwerpen – breed en gedetailleerd – die gesprekken over deze samenwerking vorm kunnen geven.

Een meer centrale plek voor kennis in het buitenlandbeleid

- Kennis kan en moet een kernelement in ontwikkelingssamenwerking betekenen en is niet slechts een instrument voor een *aid en trade*. Investering in kennis is van grote meerwaarde voor de partnerlanden én voor Nederland. Samenwerking in kennis zou daarom ook doel van het internationale samenwerkingsbeleid van Nederland dienen te zijn. Inzet moet zijn welke Nederlandse kennis het meest relevant is voor een specifiek land. Die thema's kunnen verschillen van land tot land.
- Kennissamenwerking geschiedt bij uitstek in bredere netwerken, en vraagt om een bredere focus dan alleen OS-partnerlanden. Daarom zou ook regionaal gebaseerde samenwerking mogelijk moeten worden (dus met groepen landen in een bepaalde regio, bv. de Sahel, Midden-Amerika, het Grote Merengebied, de Hoorn van Afrika enz.).
- Kennissamenwerking en kennisontwikkeling zijn een zaak van lange adem (vb: RU medische faculteit met Indonesië), daarvoor zijn duurzame partnerschappen van belang. Denk aan de ondersteuning en facilitering van brede langdurige partnerschappen met aan weerszijden deelname van kennisinstellingen en representanten van de publieke en de private sector rond een bepaald groot thema. Dit zou mogelijk moeten zijn binnen programma's, waar nu nog veel gericht is op korte termijn en Topsectoren/Human Capital Agenda's. Juist op de lange termijn komt het effect van kennissamenwerking optimaal tot zijn recht.

De zorgplicht voor de IO-instellingen

- De IO-instellingen worden gefinancierd vanuit de OCW-begroting en zijn sinds 2008 in de meeste gevallen onder de hoede van universiteiten gebracht. Omdat dit budget wordt gerekend tot de HGIS-middelen zijn de betreffende universiteiten kwetsbaarder geworden voor schommelingen in HGIS-middelen, zoals tijdens de bezuinigingsronde van 2013. Met OCW zal moeten worden besproken hoe deze financiering meer robuust kan worden. Bijvoorbeeld door de financiering gelijke tred te laten houden met die van de universiteiten.

Algemene suggesties voor instrumenten om (ontwikkelings)samenwerking in kennis optimaal te faciliteren:

- Ontwikkeling van een sterk vernieuwd programma/instrument ter facilitering/ondersteuning van internationale samenwerking in capaciteitsopbouw door Nederlandse kennisinstellingen met partners in opkomende en ontwikkelingslanden, met de nadruk op wederzijdse belang, het gezamenlijk creëren van nieuwe kennis die belangrijk is in de context van global challenges (de SDGs) en met een lange termijn perspectief.
- Gebruik van bestaande programma's vernieuwen, zoals via de innovatieruimte van NICHE en NFP. Een vernieuwing kan bijvoorbeeld zijn om de programma's voor alle lagen binnen het hoger onderwijs toegankelijk te maken en samenwerking, niet concurrentie, tussen vakdomeinen en onderwijsniveaus te bevorderen.
- Betere aansluiting van kennisinstellingen op Kennisplatforms voor ontwikkelings-samenwerking.

- Meer structurele en inhoudelijke betrokkenheid van hogescholen en universiteiten bij handelsmissies door hen reeds te betrekken bij de planning van missies.
- De verbinding verstevigen door ook diplomatieke staf op het gebied van economische zaken en innovatie te informeren over ontwikkelingen op het terrein van onderwijs en onderzoek.
- Er zijn verschillende manieren om kennis te exporteren, o.a. via onlinetechnologie. De Nederlandse overheid kan meehelpen dit te stimuleren. Bijvoorbeeld door de onderwijsregelgeving hiervoor ten gunste aan te passen en de ontwikkeling van online short courses specifiek ten behoeve van capaciteitsopbouw te ondersteunen.
- Het Nederlandse hoger beroepsonderwijs kan op het gebied van een betere aansluiting op de arbeidsmarkt, het opleiden van *employable* afgestudeerden, het bevorderen van ondernemerschap en het bijdragen aan regionale economische groei en innovatie een belangrijke bijdrage vervullen.
- Inzet van Nederlandse studenten mogelijk maken binnen Niche in de vorm van stage- of afstudeeropdrachten.
- Verbreding van de inzetbaarheid van het NFP naar alle studiefasen in het hoger onderwijs (dus ook de bachelor).
- Herintroduceren van de "Azië-faciliteit", waarin kennisinstellingen samen met lokale partners en bedrijfsleven een project formuleren met als doel het verdiepen van de economische en politieke banden tussen Nederland en het partnerland door middel van wetenschappelijke samenwerking, kennisuitwisseling, opleidingen en trainingen (human resource development).
- Universiteiten maken zich zorgen om de toenemende aandacht van de fiscus voor buitenlandse beurs-PhD's. Het is belangrijk dat – in het huidige overleg met de landelijke Belastingdienst – afspraken gemaakt worden over de positie van deze studenten.

Meer specifieke suggesties:

- Kennisinstellingen willen bezien hoe ze studententeams kunnen laten werken aan thema's uit deze visie. Dit biedt jonge mensen een mooie kans. Hier bestaan al mooie voorbeelden van, de VU met Enno in Tanzania is er één van.
- Bevorderen uitwisseling van docent en staf.
- Verkennen van de mogelijkheid om OS-studenten vanuit OCW te bekostigen.
- Opzetten van een UN Young Expert Programme specifiek voor oud-PhD'ers.
- Meer inzet op "women in science": dit is ook een speerpunt van het Network of African Science Academies (NASAC). Nederland heeft hier kansen.
- Ondersteuning van zaken als de ontwikkeling en implementatie van national/regional qualification frameworks in (vooral) Afrika zodat er een betere aansluiting komt op de BaMA-structuur in Europa en inzetten op het opzetten en ondersteunen van Centres of Excellence (wederom vooral in Afrika) om daar de wetenschappelijke infrastructuur te versterken.
- Stimuleren van de ontwikkeling van structurele langdurige samenwerking (living labs of Centres of Expertise) in ontwikkelingslanden, waarin samen gewerkt wordt tussen Nederlandse en lokale onderwijsinstellingen, Nederlands en lokaal bedrijfsleven op het gebied van (praktijk gericht) onderzoek en onderwijs. Voor de opstartfases van deze living labs dient subsidie beschikbaar gesteld te worden, zodat het mogelijk wordt om activiteiten uit te voeren zoals studie, stage, docent en staf mobiliteit en virtuele samenwerking. Maar op den duur dienen deze living labs duurzaam te zijn en zonder subsidie te kunnen functioneren.

